

ТОРГА БИЛЕ КААРГАН

Шыяам ам. Шаг-шаанда түвөгүргөн! Шыя, пөштүгү шырдай аярга-арыгга ажил-ишчи торта, азаттай, чалгаа шүбкөн каарган чурттап чорут-тур эвесепе...

Орай кус. Соок улам-ча дымкырган. Торгога соок көргүчүт эвес. Эрте эрте турган аяккалар. Торго чигит думчу-биле мыкты соктай бээрге, оон даамы ыраакы экинчерге чангылаан чөртү барган. Лааштан одунган каарган Торгога ужуп челе бергеш, айтырып-тыр:

— Уйгун келбес-тир бе? Бүгү арыгы оттуртуптун иш-кажы!

— Ажыл бүдүрүп, амаанын эртеги чөм чип оорамын бо-дур!— деп, Торго дүш чок харылап-тыр.

Иччаарга шыйлашкы-дан меңа берип көр, мен база чөмөспөнү!

— Шыйлашкыдан болуп тып ал даан.

— Соокта ажилдаар хал-пум чогул.

— Ажылдаар ханчун чок болза, көр даан! дээрден ак-тарда тиктүп тур. Чөмө херек, шүптү-ла халас.

Каарган шыйлаш ужуп бат-

каш, ак-тарааны үгүтү-ле агадан.

— Нандыг-даа аман чок, аман-ла аман астип турар чиктин... Бо тараа-даа эвес боор, сен мегелден боор сен?

— А сен оюн хаймыдыры-гыт, иччан кадык-даа болу-ру чадавас. Шоодайга долдур ургаш, оон соонда хаймыды-рын.

Каарган шоодай тынкан, оон долдурган, хаймыдыра-рынта белеткенип эгелден. Белеткен кылып, одак кылып, отпа паш тип, эленипип тур-ла, хун үтүп, чыдып эгелден. Каарган, көкүкү шоодайдан пашче ак-тарааны чажар дээш көргө, түгө ал, кургү шоо-дай чыдып-тыр эвесепе.

Шыя аразыгга дыштанып олурган аччы бо-ла бүгү көргөн чүтүргөн арганын өскө куш-тарыгга хөөрөп берген. Оон соонда чатган ак харын «Каарганын» дижи апарган. Оон эгелдеш-ле Торго биле Каарганын эл-найралы бак-сырап, эттежи чадаан. Ажыл-ишчилер биле чагаалар чан-гыс терге аялдап, чурттап чадашкан мындыг түвөгүргөн!

ЧҮРГҮЙ-ОЛ АТТЫГ КУБОККА

Улут Тивделгенга 35 чыл болган оюнга турактааткан Совет Эвилелинин Маадыры Х. Н. Чүргүй-ол аттыг кубок дээш денен айы-биле тыва хүреш маргылаанын Тес-Хем районун спорт комитети «Чогураа» совхозтун клубу-га организастап эрттирген. Аман иштин-биле 48 меңе килжип, команда болган хуу-ла бир чир дээш күжүн шө-нөшкөн. Бо маргылаага аны-кх өзүп оор мөгелдерден ан-дыга хоочун мөгелдерин, кир-жалгезип база хоочунаарын тыва хүрештин чараш аргаа-ларын эки билгирин, ол ыкшап оларнын тикелде дээш мар-гылаага чүтүлдүп анык мөгелер болган чыгыттарын улут сокуура-биле көргөн-нер. Оларга район төүндүн Борис Шоодай, Михаил Бадыр-гы, «Кызыгаар» совхоз-тан Анатолий Усупун, «Тес-Хем» совхозтан Севлаба Тү-мен-Байыр хамааржыр. Мар-гылаанын районун спортко-митети, совхозта парком, кө-дө Совет белик дөңгөй ор-ганизастап эрттиргенер.

Маргылаага район төүндүн, «Чогураа», «Кызыгаар», «Тес-Хем» совхозтарын шыланды-командаары база хуула бир-ги чир дээш тус-туста спорт-чудар килжиккен. Болуп эр-кен маргылаанын түнелли-де 56 кг чедир мөгелдерин хүрешинге бирги черин Роман Ховелдей, ийги черин Ак-Эрик суурун мөгөн Маадыр-оол Эрелдей, үшкү черин «Тес-Хем» совхозтан келген Алексей Чамылга талган.

64 кг чедир деңизил мөгел-лерин хүрешинге бирги черин «Чогураа» совхозтун тө-лөөн, тыва болган хостуг хү-рештерге республика маргы-лааларын киржикчин чор-раан Севлаба Түмен-Байыр бүтүрүдөн-биле чалган алган. Ол көрүктүлдерин мактаын чедип алган болган тыва хү-решти авангир, чараш ар-гадарып көрүскөн дээш, тускый шаңдалга төлөтпиг

Д. МӨНГЕ,
Тес-Хем районун ДОСААФ
комитетинин даргасы.

ТЫВЫСКАН

Шаанда бистин ада-өгбө-дө-рөө Мешкен хал чогуна азт чарык, хүрешке маргы-жар чоразынар. Иччанган ада-өгбөдөриң ол чараш спортчу чангыларынга ту-раскааткан спортчу маргы-лаалар тындын-на аман эр-тип турар. Ол чангыларга турактааткан 16 меңегин хү-решки Бай-Тал суурун чо-гу, Мешкен хал чанында бо-ган шыкка-эрткен дыштанар хууде организастап эрттирген бе.

Х. НАРА-ОЛ,
Бай-Тал суур.

УЖУП КЕЛ

Нара-баарын уязым
Кыч-оол кылгаш аман.
Бора-хөлөш өлчө
Барбаш кынгаш, этием:
«Нара-баарын, ужуп кел,
Кады чурттаал, долгем-дир.
Шөвөр оолдун кылганы
Сенээ, меңээ белээ-дир».

Н. ТҮЛҮШ.

БИЧИЛЕРНИН ЧУГААЗЫ

— Сени, чүмү кылып ор сен?— деп, авазы айтырган.

— Нелга? чагаа бижип олур мен.

— Канчан? Сен ам бижип билбес-ле болгай сен.

— Бижип билбеси хамаан чок, авай, Нелга ам-даа ном-чүп билбес-ле болгай.

Башкы:

— Уруглар, салер чыгыда херлер, соокта чыгылар деп түвени билер болгай дилер. Чүү ийик ол?— деп айтырган.

— Шоодам каникулар кыдыг: чайын уау боор, а кызын кыска боор— деп, бир өөрөнкүч харылаан.

— Сенээ шоколад, автомо-биль берген болза, баштай кайызын чип эгелээр сен?

— Дугуларын.

— Чүгө?

— Автомобиль менден ырап чоруй барбазын дээш.

— Арыланын бажы түгө аажок улуг чүбөл?

— Хана-карак иштинден үвүп шыдаанын дээш.

Алды харыг бичи оолак
Артист болуп ойнап турар.
Дымканын кончук кыл-дыр
Дыймадыр ырай-даа бээр.

Таалап, топтоп көрүскөнчү
Таны-самын тесе-даа бээр.
Чараш таныч— «Мөгө»
Чаптангыч оол эрес тес тур.

Олимпиада белеткелдерден эгелээр

XXII Олимпий оюнаарын организастаары маргылаа-ларын киржикчинин белеткелдерин оон спорт о-дуларын, тускый дээрз анык шөдөрүн— шитин-биле 80 аажы черлерин хостап бээр. Олимпийлерин белеткел-дери эртер комплекстерин бир-ээринге Москваның эң чараш черлерин бирээни— Се-ребряный арга чогууда турар «Октябрь» спорткомбинда ха-мааржыр.

Дю-дожуларын, эштин-челерин болган баскетбол-ст-рин белеткелге херек бүгү чүдүлөр мында мындаган, эш-тир бассейл туттуган. Ол бү-гү хөмчөдөрүн таллаш, Ол бү-гү дөңгөй маргылааларын дүрмүренин таажыр: бежи метр узуу дуртук сес оруктук ванна, спортчуларын маргы-лаа мурунда белеткелер азы, амы мөгелдерге дүктүп ту-рар дерг-херекселер, чүр-челер бар. Чырык-чагай өр-чөдөр белеткелдер, маргы-лаадаар соонда дыштанып алы-рынга таажылар, Чөмө ия-тын-биле бассейнги тыныр хостуг болуп: дээдирин бел-дик, чырык чөтүр. Бүдүп-бүдүп хана болган сонгаларын өт-түр каналдык кылан сууда хүн чайынар, эрктинери но-ганан өнү сагыш-сеткиди өөртүр.

Бассейн-биле кожа чик ат-летика манеж бар. Оон үл-дүртү 126, дооразы 36 метр. Оон тутуп каанында база бир оонзай талазы бар: дээви-ринин баганалары оон ийи кел-геш чарып турар. Москва оюнаарын белеткелге аю-до-жуларын хөдөжөр, оон алды татамилер сес-сес кылдыр о-ло-ло талалары салдынар. На-ционал федерацияларын ая-гылар дээви барылаалар кылыр деп турары-биле ич-чан манеж оон алап бичи белеткелер шөдөр апар. Шит-түлүр ыкшыл болуп чөттү: хөй-хөй командаларын мөгел-лери боттарын өөрөнч ала-гылаан ичак аргаларын мар-гылаа эсээринге чедип кыл-га-даа көрүспөсүн болан ту-рар. Белеткелер болган мар-гылаалар эртер алдар чырык болган белеткел, келгешкү эс-лө-дө хуудаскы чырыктын сайгал-гаанары чөтүр чырыкты бээр.

Оюнаарын эртин спорт хууданын «Октябрь» спорт комбинаттын дөңгөйлеринде аажы шөдөрлөр /оол шүптү-ла оон чеди, оон анында футбол ойнаар үш шөл база бар/ спортчуларын эргезинге бээр. Мөгелер волейболдун, баскет-болдун баг хал, эштикчилер теннис ойнап болур. Олимпий-жилер чүнар черлерге сауна хүлээп азы Се-ребряный а-ргазыга аман-ла агаралан ал-ган, өрөөндөргө Олимпийжик Москванын спортчу арена-ларын телдешчилелерин көрүп болулар.

ТНУ МАССИНГ. (ПМА)

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Республиканың дараазында профессионал-техниктиг учил-щелерин тускый мергежа чедип алырычче сес чыл болган ортумак шолаларын доозуучуларын, Совет Армиядан хал-лашкан дайчыларын чалат тур:

1. Кызылдың болган Балганынын кодо № 1 болган № 2 ортумак профессионал-техниктиг училщелерин селетчи слесарынын ажилын кылып билер болган автомобиль чола-чы болуп кадык профилдин тракторист-машинисти, элек-тронтирин ажилын кылып билер форма механтислорларын белетээр.

2. Ак-Догурак хоорайнын № 3 ортумак профтехучили-щесин арылгач дерг-херекселеринин машинисти, селетчи слесарынын, электромонтерларын болган шуткатур-малар-ларын белетээр.

3. Кызыл хоорайнын № 4 ортумак профтехучилищесин тудутун дашчы-монтажисттерин, шеверлекчи шуткатур-бизаңчыларын, буудучуларын, чазаныкчыларын, электроман-накчыларын, автокран машинисттерин, суурталгыч крап маши-нистерин белетээр.

4. Чадаана хоорайнын № 6 профтехучилищесин даш-чыларын, бизаңчыларын, шуткатур-маларын, газомехани-какчыларын, сантехниктерин болган автокрановщиктерин чил дүргүзүндө өөрдөр.

Училищелерге 8 класс доосканнар 3 чыл, 10 класс дооскан-нар 1 чыл өөрсөн. Уш чыл хуудасыл ортумак тускый өөрдө-дөгө черин доосканнар профессия-биле кады ният ортумак эртемип болуп болган чингелдег байдалдарга калдыг-даа дээш база ортумак тускый өөрдөдөгө черлеринге кирер эр-тедиг. Профтехучилищелерге өөрдөдөгө үзүн күш-ажыкы-стажа килр санаар.

Өөрдөдөгө үзүндө суургуларын аш-чөм-биле, форма хөп-биле болган тускый хөп-биле, стипендия-биле, өскө хоорай чуртуларын нияттыг чурттага бажыны-биле калдырар.

Чылдар болгаш кижилер БАШТАЙГЫЛАРНЫН БИРЭЭЗИ

Хендерге чайын-даа, ийжи-даа чараш! Кижин дош адаан-че чаштын кире берсе-да! Мынар-ла, тамы дүгүндө ая-дүлөйлөрү дагжал бадып чылар. А оон арын кастав хаажылаан хүреш-кымыл чөй-дүттар, оонмас ногаан, хөй шивилер бодангангыт эвеш дивейт тургулар. Чайгы өй-дө Хендергеи «дере-ле хөк, базарга-ла көк» даяжир-ле шын. А чүдөн арык чараш чүе — оон ууну чурттаан күш-ажыкы кижилери!

Индиг чараш өөрдө Бай-Тайганын Кара-Хөл чуртут Чүлдүм Ундугуович Хертег аныянда кээп, ийгип чурт-тай берген. Ону башкы болган салым-чолу өлчө эгелген. Ол ам алдан аажы харыг, пей-сновер. Ийналза-даа ол ам-ла-ча чик, серек; малчынарже кыш, чай динес почта дажы-лап калды турар. Уш черин угуу оон алын алаас, хүн-дөп, аман-ла! Башкы дээр Чүлдүм Ундугуович эртен аажы чыл башкылаан. Ийчан-гаш оон хүндүкелдиг болуру чөп. Оон үе-черге өөрү ашак оон-баштак аразында өскө-көп-төрүн черин база каста-чараш-ла ийналза. Хертег, мында түгө чурттай бергенин ол? дээрге, ол база-ла баш-так-биле ырай арак хары-лаар:

Хендирбеси белик боора.
Мунуксай-ла берген-не мен.
Хендергеи дөңгөм боора,
Чурткай-ла берген-не мен.

Ол хире харылаарга, демги.

Хендергеи мунукузунда эжжэе. Чаа башкылар-даа немсип келген, өөрөнчилер саны көвүдөн. Араттар көш-күн чорудуулар сууржун бай-далче шилтеп, тург-дарын эртем-билтеп өөрсүн алырын биле берген. Хендергеи «Ийналза Ак-Тал деп черге коор-ту, бажы-балга-даа көчү-дүр. Көхчө тургандагы ам ол Жавош аттыг эл буду-рер совхоз төвү болу берген. Ында Ийналзини димлазын хун турар, ортумак шолалыг болган амы үзүн негелдеш-ге дүгүр таарымчалыг бай-далдар тургустууга.

Хоочун башкы Чүлдүм Ун-дугуовичини эртем-биятте өөртөк өөрөнчилери хөй. Олар ам язы-бүрү профессия-нын кижилери болу берги-лээн. Төрөн чуртууну муну-гунга хамааты хүлээлгезин төлөткөн-биле хүссөп чө-рүдүр. Оларын чөжөзгө «О. Шыла» совхозтун дирек-тору Н. Балчир-оолду, Тыва АССР-нин аалдарыг механтис-лор Т. Бор-Тарааны, «Тыва-нын аныктары» соолуну ре-дактору М. Элээр-оолду, баш-кы Р. Ян-оолду болган өскө-лөрүн-даа алап болур.

Кым-даа кижиг эртем-бил-биле караан чырылган каа-баштайгы бажыларын ултас. Чүлдүм Ундугуович мээ ба-за-ла баштайгы бажыларын. кин бирээн чүе. Ийчангаш ултас, бажынын өскөлөр дег хүндүрү мен.

Башкыга баштай жураш-каанын сакты кааптай.

ЭМЧИЛЕРГЕ ЧЕТТИРДИВИС

Хүндүгү редакция! Кы-зыл хоорайнын Холмиста ку-дучузууда чурттап турар Самба-Дарий Ирек силерге чага бижип олур мен, хүлээп алмырынын идегем. Кем-дөжониге таварышкан үр-де аарып, кончук бергедем.

Наймысладын кезип эм-нээр амилелерин травматоло-гия салбырынын улуг эми-и В. А. Верещагин, В. П. На-сюркин, В. А. Рузичков олар-нын улуг күш үндүрүп, кы-нөөгөйлүг, кызыккан эмнөө-рин түннелдег сөйлү үндүм.

Эрткен чымыл августта өөм ээи-биле ийналза мотонжик-лор чораш, аварияг тавар-рышкан мындыг бис. Мээм бууду, оон хулу, бажы аар келген болган. Ийчангаш эмнелерге кончук-ла үр чыдар ужурга таварыштым.

Травматолог эми Валерий Петрович Насюркин бутка ийи удаа кезиникчини кыламын түннелде колдугааш-тар дууду-биле кылаштар аргалыг болдум. Кайымыс-лаа улаштыр эмнелер-ле түр бис. Ач-бууныг эмчилерин авыралында кайымыс-даа се-гип, төрөн коллективтерин-жиске каттап эгип, эш-өөрү-вус аразыга барып ажалдай бээрине улуу-биле идэгэр-дир бис.

Өг-бүлө ийи уругтук бис. Эмчилерин ачымда олар-нын холуг каткызын дыңап, чырык хун адаанга чурттап аас-кежиктиг болдурус. Бо ча-гааны төндүрү тура, травма-тология салбырынын бүгү эм-чилеринге, сестраларыга, ажалкыларга өөрүп чет-тиргенинги илдердирин чөп-шээр көрүрүм.

С.Д. ИРГЕК.

ДАҢГЫРАГЛААН

Суг-Аксы ортумак шол-алынын чамдык кластарын өөрөнчилери хостуг шакта-рында төрөн черин кээп, чараш, чурталдыг черлерин-че похотазыкчыларын ор-ганизастап туралар. Башкы Галина Ховалды беле 5 «б» классыг өөрөнчилери «Сү-Хөл» совхозтун Киров сал-бырынын Ыш-Шажаанда хойжу Таан-оол Ондарга ду-залашыпшаан, похотат чор-азынар.

кажанын аштажып бергенер. Хойжу Т. Ондар болуун ажилы таштырыпшаан, өөрөнчилерге өөрү-четтир-генин аларетки. Өөрөнчкү оолдар Мерген Ондар, Вади-Монгуш олар шолга дооскан малчын болуру коочу калар-чыг дагырагалаш барганар.

Б. ОНДАР.

СЕМИНАР

Тыва АССР-ниң Култура министрствозунун, «Билиг» ийитилинин харысалгалыг ажалкычылар методист-рин ажилында аажыг лек-цияларын номчуур.

Семинарнын киржикчилери арга-дуржулга солчулазын кылып, Бажынын бүгү-ле Култура бажынаарыга ба-

рып, оларын ажал-чоруду-газы-биле таныжарар. Ол ыкшаш республикада эки ажалдыг районун бир Буль-тура бажынын ажалы-биле таныжып, анализди кылларар. Методистер республиканын хоочун-даа, анык-даа чөга-дыкы кижилери-биле жура-жылар.

ЭКИ АЖЫЛДЫГ

Анык өг-бүлө Мария биле Федор Сарыларар «Кызыл тарааны» совхозтун Ээректө муракчы кадарчылар. Ка-дарчыла ажалдаш олар үш чыл бооп турар. 600 баш ыр-тер бо чыдыр хур ашкан. Аны-к кадарчылар күрүнге хөй дүктү кыргып дужарын хү-лээнген, Ээректинг бир дугар

хойжу бригаданында малчы-нар аразынын чарыкын мурунда бооп, кызыкма ажалдап туралар.

Э. МОНГУШ.

агаар

Кызылдың агаар ста-циянын медэзин агаар алырга бөгүн ре-спубликага шөкөр бузут-тар, чамдык черлерге бүрөп, азыр агаар болур. Мурун-барын чүк у-ланымшынның - хаттыг дүрген секундада 7—12 метр чедер. Агаарын температуралы барын та-лака районга 23—28, өскө аркан ра-йонварга 15—20 градус чыгыр болур. Автоорут-тарга кестүрү эки.

Республика наймыс-лында элор бузуттар, чагбас. Мурун-барын чүк у-ланымшынның хаттыг дүрген секундада 7—12 метр чедер. Агаар-нын температуралы 25—27 градус чыгыр бо-лур!

МАЙ 16-ДА

«НАИРАЛ»: «Дайын» (2 сериялыг) 9.30, 12.10, 14.50, 17.30, 20.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночымыда» 9.30, «Мээң өлгөнгө Клава К-ын буруударын диледиг» 11.00, 15.00, 18.40, «Митка Согу чүкте» 12.40, 16.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Киночымыда» 10.00, «Хем Мария» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ийги чөс» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Адазы болган огу» (2 сериялыг) 14.00, 17.20 шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

МАЙ 16-ДА

«НАИРАЛ»: «Дайын» (2 сериялыг) 9.30, 12.10, 14.50, 17.30, 20.10 шактарда.

Редакцияның адреси:

Кызыл. Шетяккан-Кравченко кудумчу, бажы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редактору 2-24-63, редакторун ораакчыларын 2-35-24, 2-31-75 харысалгалыг секретарына 2-23-35, секретарыгын 2-23-35, партияга амандал болган совет тургузу кидаларыгын 2-37-13, пропаганда кидаларын 2-31-75, культура кидаларын 2-23-54, көдөз ажал-сый кидаларын 2-21-47, үлөтүр кидаларын 2-31-75, чага кидаларын 2-41-27, информация кидаларын 2-20-60, корректорларын 2-27-41, бутгаларын 2-12-45, солун келбег барганга 2-32-75 телефонго долгар.